

Giuseppe Tavani, catalanista

Romanista iberista eminent, entre altres àrees de la filologia romànica —la castellana, l'occitana, la francesa, la italiana, la iberoamericana—, Giuseppe Tavani, contra la tendència general, s'interessà molt especialment, i quan no era gens habitual, per les cultures desenvolupades a llevant i a ponent de la península Ibèrica. Dedicà molts esforços als estudis galaicoportuguesos —sovint en col·laboració amb la seva esposa, Giulia Lanciani. Però, atesos els estretíssims lligams, des de molt antic, entre Itàlia i els Països Catalans, «era impossible que els interessos filològics de Tavani, en posar el focus en la península Ibèrica, passessin de llarg respecte a la nostra història, a la història de la nostra literatura, tant la que es generà en els anys dels orígens de la llengua catalana com en els de la moderna», tal com assenyalava Joan Martí en la necrològica llegida en el Ple de l'Institut d'Estudis Catalans del 23 de maig de 2019. I, efectivament, l'altra gran àrea prioritària per al professor Tavani va ser la filologia catalana: la cultura catalana medieval, amb remarcables aportacions com a estudiós i com a traductor. S'ocupà de temes i autors molt diversos, des de Cerverí de Girona, Ramon Vidal de Besalú, els consistoris dels Jocs Florals de Tolosa de Llenguadoc i de Barcelona, la versificació de poetes medievals com Andreu Febrer, Lluís Icart, Gilabert de Pròixida o Jordi de Sant Jordi, l'obra de Bernat Metge, la història de la llengua catalana, el català de l'Alguer, el moviment de la Nova Cançó o la literatura catalana del segle xx (com a estudiós i com a traductor) —especialment sobre l'obra d'autors com Pere Calders, Salvador Espriu, J. V. Foix, Pere Quart, Mercè Rodoreda o Blanca Busquets.

Giuseppe Tavani, però, no fou solament un excel·lent filòleg. Fou també un filòleg compromès amb la llibertat i la democràcia i, per això mateix, profundament solidari amb les cultures que estudiava i els pobles que les produïen. El seu

suport als amics catalans sota la dictadura franquista va ser explícit i evident des dels seus inicis com a estudiós catalanista, des de la publicació de *Poesia catalana di protesta* (1968),¹ una antologia de textos originals amb traducció italiana que projectava a Europa la veu poètica de la resistència catalana i que hauria estat impossible de publicar a l'interior de l'Estat espanyol d'aquell temps. Una situació que ell denunciava obertament i que, per desgràcia, ara mateix no sembla tan llunyana:

La clandestinità è ora piú assoluta e impotente, il silenzio serra gli uomini in un carcere di incomunicabilità totale, l'esilio è la condanna di tutto un popolo: esilio fuori, in Francia, in Inghilterra, in America; esilio dentro, tra gli antichi confini della patria infranta, dissolta. Ma ciascuno porta in sé «un raggio di sole» che «è la speranza», e soprattutto la volontà di sopravvivere, e di ricominciare.²

Una finestra a l'exterior que, pocs anys després, obriria també per al moviment de la Nova Cançó a través de l'obra del compositor de «Diguem no», amb el llibre *Raimon, canzoni «contro»* (1971).³ Entre els seus altres treballs sobre la poesia catalana del segle xx cal destacar també *Foix, Pere Quart, Espriu: tres maneres de fer poesia* (1976).⁴ I, quant a la seva dedicació a la història de la llengua, no podem deixar d'esmentar *Preistoria e protostoria delle lingue ispaniche* (1968)⁵ i, més concretament, la *Breu història de la llengua catalana* (1994).⁶ Com a medievalista, introduí la presència de la nostra cultura en obres de conjunt, com ara els capítols que dedicà a «La letteratura catalana dalle origini al Cinquecento», dins dels dos volums de la *Storia della civiltà letteraria spagnola* (1990),⁷ i aplegà algunes de les seves aportacions més significatives a *Per una història de la cultura catalana medieval* (1996), on tracta de temes tan fonamentals de la nostra cultura medieval com els contactes amb la ciència àrab, la voluntat de les jerarquies eclesiàstiques d'utilitzar l'eficàcia dels espectacles joglarescos, l'activitat dels consistoris de Barcelona i Tolosa de Llenguadoc i la pervivència de la poètica trobadoresca, la penetració de l'humanisme italià a Barcelona i la connexió Petrarca - Bernat Metge, i el pluralisme lingüístic i cultural de la confederació catalanoaragonesa.⁸

1. Bari, Laterza, 1968.

2. Bari, Laterza, 1968, p. 9.

3. L'Aquila, Japadre, 1971.

4. Robert B. TATE i Alan YATES (ed.), *Actes del Tercer Colloqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes* (Cambridge, 9-14 d'abril de 1973), Oxford, The Dolphin Book, 1976, p. 337-352.

5. L'Aquila, Japadre, 1968.

6. Barcelona, Edicions 62, 1994.

7. Torí, UTET, 1990.

8. Barcelona, Curial, 1996.

Després d'haver impartit la docència a les universitats de L'Aquila, Venècia i Siena, de Roma estant, on durant molts anys pogué gaudir del contacte sovintejat amb un especialment estimat amic seu com era el pare Miquel Batllori,⁹ el professor Tavani compaginà aquesta intensa activitat investigadora amb la docència a la Universitat de La Sapienza, d'on fou catedràtic de filologia romànica. «Tot i la pobra infraestructura que les institucions universitàries estrangeres concedien a llengües com el català, el professor Tavani s'encarregà de la seva docència a la Universitat de Roma i dedicà les seves forces a difondre'l dins d'Itàlia», ens recordava Vicenç Beltran en el seu discurs com a catedràtic padrí en la sessió d'investidura com a doctor *honoris causa* de Giuseppe Tavani per la Universitat de Barcelona.¹⁰ I, des de la seva càtedra romana, com explica Veronica Orazi, «sempre va jugar un paper clau pel que fa al desenvolupament dels estudis catalans a Itàlia i no tan sols a Itàlia: la seva va ser una figura fonamental en aquest sentit, alhora amb una gran projecció internacional».¹¹ Organitzà monogràfics d'«Omaggio alla Catalogna» en revistes com *Il Bimestre* (1971) i *Quaderni Ibero-Americani* (1995), dirigí col·leccions filològiques com «Romanica Vulgaria» o «Quaderni di Romanica Vulgaria» —on dedicà dos volums monogràfics a temes catalans— o «Poeti e Prosatori Catalani» —on donà a conèixer les seves traduccions d'autors contemporanis—, i fou un membre actiu a la Junta Directiva de l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (AILLC), entre 1974 i 1994 —societat que presidí durant el sexenni 1988-1994 i de la qual organitzà el sisè col·loqui, celebrat a Roma del 28 de setembre al 2 d'octubre de 1982.¹² Com també va ser un dels promotors i fundadors de l'Associazione Italiana di Studi Catalani (AISC), l'any 1978, associació de la qual fou vicepresident de la primera Junta Directiva (1978-1989). I també ha estat membre del comitè científic internacional de l'anuari d'aquesta societat: la *Rivista Italiana di Studi Catalani* (RisCat), que precisament obrí el número 1, l'any 2011, amb un treball de Tavani —«Sei, quattro o cinque?»—¹³ sobre la famosa «Cobla en vj lengatges», de Cerverí de Girona. Ran del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1986) fou un dels set catalanistes estrangers autors del *Llibre blanc sobre la unitat de la llengua catala-*

9. Vegeu Oriol PI DE CABANYES, «Giuseppe Tavani», *La Vanguardia* (en línia) (27 març 2019), <<https://www.lavanguardia.com/cultura/20190327/461279476883/giuseppe-tavani.html>> (consulta: 20 juliol 2020).

10. Vicenç BELTRAN, «Discurs de presentació», a *Solemne investidura de 'doctor honoris' causa al professor Giuseppe Tavani*, Barcelona, Universitat de Barcelona, 1992, p. 16.

11. Veronica ORAZI, *Record de Giuseppe Tavani (Roma, 21 de març de 1924 - 22 de març de 2019)* (en línia), <<https://aillc.espais.iec.cat/2019/09/20/record-de-giuseppe-tavani-roma-21-de-marc-de-1924-22-de-marc-de-2019/>> (consulta: 20 juliol 2020).

12. Giuseppe TAVANI i Jordi PINELL (ed.), *Actes del Sisè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1983.

13. RisCat, núm. 1 (2011), p. 3-16.

na, amb un extens article¹⁴ sobre la història de la llengua catalana que, posteriorment ampliat —i malgrat el títol—, es convertí en la ja esmentada *Breu història de la llengua catalana*.

Al costat de les seves altres especialitats, aquesta intensa activitat catalanista li fou repetidament reconeguda. Obtingué el Premi Internacional Catalònia de l'Institut d'Estudis Catalans (1986) i ingressà a l'Institut com a membre corresponent de la Secció Filològica (1992). Un reconeixement, aquest, que Giuseppe Tavani agraïa a Joaquim Rafel, aleshores secretari general de l'Institut, en una carta datada el dia 29 de gener de 1993 a la Universitat de Roma i en què deia:

È un onore per ne entrare a far parte di una istituzione scientifica di così alte tradizioni e di così elevata fama interna e internazionale, e soprattutto di una istituzione catalana, dell'accademia di un Paese al quale mi sento da sempre legato da un rapporto culturale e affettivo fortissimo.¹⁵

L'any 1992, com ja he esmentat, també va ser investit doctor *honoris causa* per la Universitat de Barcelona —igual que ho fou per les universitats de Santiago de Compostel·la i de Lisboa—; guanyà el Premi Internacional Joan Baptista Cendrós, d'Òmnium Cultural (1995), i la Generalitat de Catalunya el condecorà amb la Creu de Sant Jordi (1997). L'any 2001, l'AILLC oferí al seu antic president la *Miscel·lània Giuseppe Tavani*,¹⁶ en tres volums i amb la participació d'una quarantena llarga dels seus col·legues,

[...] en la qual la nostra Associació dóna afectuosament les gràcies a l'il·lustre romanista, que de Roma estant, ha dedicat tant d'esforç a estudiar, conèixer i donar a conèixer la nostra llengua i la nostra cultura, i, sobretot, ha deixat que tot allò de bo i millor que aquesta llengua i aquesta cultura representa i entranya, ocupés un lloc ben especial en la seva ment i en el seu cor!¹⁷

14. «Història de la llengua catalana», a *Llibre blanc sobre la unitat de la llengua catalana*, Barcelona, Barcino, 1989, p. 9-85.

15. Carta del 29 de gener de 1993, Fons Tavani, IEC.

16. *Miscel·lània Giuseppe Tavani*, 1-3, Barcelona, Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, Anglo-Catalan Society, Associazione Italiana di Studi Catalani, Deutsch-Katalanische Gesellschaft, North American Catalan Society, Fundació Congrés de Cultura Catalana i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001-2002, coll. «Estudis de Llengua i Literatura Catalana; XLII-XLIV».

17. Albert HAUF, «Pròleg», a *Miscel·lània Giuseppe Tavani*, 1, Barcelona, Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, Anglo-Catalan Society, Associazione Italiana di Studi Catalani, Deutsch-Katalanische Gesellschaft, North American Catalan Society, Fundació Congrés de Cultura Catalana i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001, coll. «Estudis de Llengua i Literatura Catalana; XLII», p. 8.

I encara fou guardonat amb el Premi Internacional Ramon Llull (2004), concedit per l'Institut Ramon Llull i la Fundació Congrés de Cultura Catalana «per la seva contribució als estudis de llengua i literatura catalana en l'àmbit italià i a la difusió internacional dels estudis de catalanística», i amb el Premi Josep Maria Batis-ta i Roca (2006), de l'Institut de Projectió Exterior de la Cultura Catalana.

Merescudíssims guardons per a un gran romanista i catalanista de cor, que en un darrer acte de servei i de generositat donà el seu fons bibliogràfic de tema cata-là, de més d'un miler de publicacions, a la Delegació del Govern de Catalunya a Itàlia, l'any 2017.

AUGUST BOVER I FONT
Secció Filològica
Institut d'Estudis Catalans